

Стаття надійшла до редакції 22.05.2025 р.

Перевірено на плагіат 26.05.2025 р.

унікальність – 89 %

<https://doi.org/10.17721/StudLing2025.26.77-94>

УДК 821.131.1–3.09(=131.1)"19"

СМИСЛОВЕ ПОЛЕ РОМАНУ ДЕКАДАНСУ Г. ДЕЛЕДДИ «ПЛЮЦ»

Валерія Ігорівна Охріменко, valeriaisabella@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3995-8864>

д-р філол. наук, професор

Київський національний університет Тараса Шевченка

Статтю присвячено дослідженню смислового поля роману декадансу Г. Деледди «Плюц». Встановлено основні закономірності квантування інформації в зазначеному романі з урахуванням чинників, що протидіють відкритості каналів інформаційного розгортання. Смислове поле роману декадансу Г. Деледди «Плюц» містить кванти інформації, що є точками відліку при його дискретизації: референт-суб'єкт, що імплікує усталену оцінку; помешкання, предмети побуту; природні явища. Зазначені кванти інформації є своєрідним каркасом, а їхнє смислове наповнення, зокрема, семантичний компонент тропів, утворює єдність смислового поля. В основі смислотворення знаходяться референтні групи з поляризованою оцінкою, що позначають вищий та нижчий класи тогочасного суспільства Сардинії. Ядром поля є суб'єкт-референт, що належить до певних прошарків суспільства й має усталену оцінку, яка зазвичай розповсюджується на приядерну зону (помешкання, предмети побуту) та периферію (природні явища). Суб'єкт-референт, що належить до вищих прошарків суспільства, оцінюється негативно (як втілення авторської інтенції – зображення занепаду шляхетних родин Сардинії); він виступає домінантним ядром поля. Про зміщення оцінного фокусу до домінантного ядра поля свідчить значно більша кількість тропів, яка належить до домінантної референтної групи. Прослідковується усталеність оцінки та кореляція семантичних компонентів ядра, приядерної зони та периферії у смислового полі роману. Просторовий дейксис під впливом дії поля може набувати оцінного значення. Ключовим тропом роману є розширена антитеза, що знаходиться в основі смислотворення на текстономічному рівні. До складу розширеної антитези входять уподібнення, метафори, епітети, персоніфікації, що

об'єктивують смисловий зв'язок між ядром, приядерною зоною та периферією. Поляризована оцінка у смисловому полі художнього тексту виражається через лексичні одиниці оцінної семантики, колірну символіку і антитезу. У романі можна виділити два смислові асоціативні ряди, що утворюються семантичними компонентами найуживаніших тропів. Перший смисловий асоціативний ряд пов'язаний з авторською інтенцією зображення занепаду шляхетних родин Сардинії і містить семантичні компоненти невідконтрольності, знецінення, заперечення існування. Другий смисловий асоціативний ряд пов'язаний з авторською інтенцією вираження неспроможності протистояти спокусам і містить семантичні компоненти відділення, ізоляції, стискання, невідконтрольності, втрати зв'язку з реальністю. Найуживаніші семантичні компоненти тропів є системоформотворчими смислами, оскільки вони відображають основні закономірності функціонування тропеїстики як відображення авторської інтенції роману декадансу.

Ключові слова: смислове поле, тропеїчні засоби, лінгвопрагматика, референтні групи, декаданс, італійська мова.

SENSE STRUCTURE OF G. DELEDDA'S NOVEL OF DECADENCE “THE IVY”

Valeria I. Okhrimenko, valeriaisabella@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3995-8864>

Doctor of Philology, Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv

The article focuses on sense field in G. Deledda's novel of decadence “The Ivy”. The main regularities of quantization information in the novel have been established. Such regularities depend on factors that counteract the openness of information dissemination channels. It was established that the semantic field of G. Deledda's novel of decadence “The Ivy” contains quanta of information being points of reference for its discretization. Such quanta of information are: referent-subject that determine his positive or negative evaluation being nucleus of the field; dwelling, household items (prenuclear zone); natural phenomena (peripheral zone). These quanta of information are a kind of framework; their semantic content, in particular, the semantic component of tropes, forms the unity of the semantic field. It was shown that sense-making is based on reference groups with polarized evaluation denoting the upper and lower classes of the Sardinian society of that time. The regularities of information quantization in polarized reference groups are based on the cognitive principle of salience “background vs

figure". It was established that nucleus of the semantic field is forming by referent subject belonging to upper or lower strata of society characterized by stabile evaluation (positive or negative) being usually extended to prenuclear zone and peripheral zone. Referent subject being dominant nucleus of the semantic field nominates representatives of the upper strata of society evaluated negatively (that corresponds to the author's intention – the depiction of decline of noble families in Sardinia). The shift of the evaluative focus to the dominant nucleus of the field is due to the larger number of stylistic devices belonging to the dominant reference group. It was shown the stability of evaluation and correlation of semantic components of elements belonging to nucleus, prenuclear and peripheral zones of the semantic field. Spatial deixis can acquire evaluative meaning under the influence of the semantic field. The key stylistic device of the novel is extended antithesis being the basis of sense-making at the textual level. Extended antithesis include similes, metaphors, epithets, personifications that objectify the semantic connection between the nucleus, the prenuclear and the peripheral zone. Polarized evaluation in the semantic field of a literary text is expressed through lexical units of evaluative semantics, colour symbolism and antithesis. Two associative semantic series can be distinguished in the novel, formed by semantic components of the most commonly used stylistic devices. The first semantic associative serie is connected with the author's intention of depicting the decline of noble families in Sardinia and contains semantic components of uncontrollability, depreciation, denial of existence. The second semantic associative serie is connected with the author's intention of expressing the inability to resist temptations and contains semantic components of separation, isolation, compression, uncontrollability, loss of connection with reality. The most commonly used semantic components of stylistic devices are system-forming meanings, as they reflect the main regularities of the their functioning being a reflection of the author's intention in the novel of decadence.

Key words: *sense field, stylistic devices, linguopragmatics, referent groups, decadence, Italian language.*

Поліпарадигмальний характер сучасної лінгвістики передбачає уніфікацію існуючих підходів до дослідження мовних явищ із залученням до аналізу даних суміжних дисциплін. Творчість італійської письменниці Ірації Деледди, лауреатки Нобелівської премії, завжди привертала увагу дослідників у літературознавчому та перекладацькому вимірах. М. Бордрі [Bordry 2024], К. Лавініо [Lavinio 2024], Д. Манка [Manca 2024] та інші вивчали роль її творчості в літературі італійського веризму та декадансу. Функціонально-стилістичні особливості прози Г. Деледди в аспекті їх відтворення при перекладі українською мовою було розглянуто у роботах

О. Веклич [Веклич 2019], [Веклич 2021]. Водночас бракує праць, присвячених аналізу прозових творів Г. Деледди, які б поєднували лінгвостилістичний та лінгвопрагматичний аспекти аналізу роману декадансу із визначенням ролі тропів в аспекті смислотворення. З огляду на зазначене, дослідження є **актуальним**.

Наукова новизна роботи полягає у першій спробі встановити закономірності квантування інформації у романі декадансу Г. Деледди «Плющ», що втілюють авторські інтенції, з позицій протидії відкритості каналів інформаційного розгортання

Об'єктом дослідження є тропеїчні засоби у романі декадансу Г. Деледди «Плющ».

Предметом дослідження є лінгвопрагматичний потенціал тропеїчних засобів у романі декадансу Г. Деледди «Плющ» в аспекті квантування інформації та смислотворення на текстономічному рівні.

Матеріалом дослідження є роман Г. Деледди «Плющ», що належить до літературного напрямку декадансу.

Мета роботи полягає у визначенні закономірностей квантування інформації в романі декадансу Г. Деледди «Плющ», що втілюють авторські інтенції і протидіють відкритості каналів інформаційного розгортання.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. визначення екстралінгвальних чинників, релевантних для реалізації авторської інтенції художнього тексту літературного напрямку декадансу;
2. визначення категорій лінгвопрагматики, релевантних для дискретизації смислового простору художнього тексту;
3. визначення квантів інформації, релевантних для дискретизації смислового простору художнього тексту;
4. визначення закономірностей семантичних компонентів найуживаніших тропів в аспекті смислотворення з опорою на референтні групи та встановлення смислових в'язків між ними на текстономічному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для опису смислового поля художнього тексту значимим є поєднання словоцентричного та текстоцентричного підходів. Слідом за представниками синергетичного напрямку ми визначаємо смисл як «сітку значень у певних позиціях й оперативний алгоритм для вирішення проблем» [цит. за: Охріменко 2012, с. 87]. Перейдемо до розгляду завдань, окреслених нами для реалізації мети дослідження.

1. Перші два завдання, визначені нами для реалізації поставленої мети – пояснення закономірностей дії смислового поля у романі декадансу Г. Деледди «Плющ», є тісно взаємопов'язаними, оскільки йдеться про проєкцію екстралінгвальних чинників на смисловий простір художнього тексту.

Авторська інтенція втілюється у композиційній структурі твору, що належить до певного літературного напрямку. У романах літературних течій веризму та декадансу реальність зображується об'єктивно; вони характеризуються здебільшого нульовою фокалізацією, а події в них описуються у лінійному хронологічному порядку, що робить можливим встановлення закономірностей квантування інформації у смислому полі.

У романі декадансу «Плющ», проникнутому духом песимізму, авторка на прикладі сім'ї Декеркі зображує занепад шляхетних родин тогочасної Сардинії. Із зародженням класу буржуазії колишні великі землевласники, що проживали в аристократичних маєтках, не змогли пристосуватися до нових суспільних вимог. Скотарство та землеробство, що впродовж багатьох століть були традиційними заняттями населення острова Сардинії, вже не приносили великих статків. Небажання аристократичних родин займатися комерцією, неспроможність діяти в нових умовах призводить до розчарування та безнадії і є віхою кризи старого соціального устрою.

Традиційною тематикою декадансу є зображення кризи, занепаду, розчарування, безнадії, віри в містику та надприродні сили [Сизько]. Дослідники творчості Г. Деледди зазначають, що всім її творам притаманні такі риси:

1) зображення скоєння злочину та спокутування провини; 2) зображення фаталізму, неможливості героїв протистояти пристрастям; 3) кореляція між внутрішнім світом персонажів, емоціями і природою [Deledda 2025]. Ми вважаємо, що ці риси є значимими для смислотворення у романі «Плющ».

2. Риси творчості письменниці та авторська інтенція проєктуються на смисловий простір роману, для розкриття закономірностей організації якого значимими є не тільки категорії лінгвостилістики, але й лінгвопрагматики. Встановлення системності у вживанні тропів в романі декадансу із залученням лінгвопрагматичного аналізу дозволяє протидіяти відкритості каналів інформаційного розгортання та визначити особливості дискретизації смислового простору в аспекті виявлення закономірностей смислового наповнення сегментів мікротексту та встановлення зв'язків між ними. Такими

категоріями є референція та дейксіс. *Референція* ідентифікує суб'єкта, що є персонажем художнього твору. *Дейксіс* є тісно пов'язаним з референцією і вказує на *просторово-часову локалізацію суб'єкта-референта*, що є *персонажем роману*.

Нашим завданням є не лише виявлення того, як за допомогою тропів розкривається авторська інтенція, але й пояснення закономірностей їх комбінаторики, кумулятивного ефекту, виявлення системного характеру їх зв'язків у межах художнього тексту. Це уможлиблює пояснення вживання тропів з огляду на *квантування інформації та встановлення смислових зв'язків між ними*.

3. Переходимо до наступного завдання: визначення *квантів інформації* (т.з. опорних точок), релевантних для дискретизації смислового простору роману декадансу. Такі кванти інформації є смислоорганізуючими центрами, що пояснюють дію смислового поля. Виходячи з принципу ізоморфності між мовою та світоустроєм, що відображає «єдність свідомості-реальності», єдина теорія поля має охоплювати як фізичний, так і семантичний вимір [Манакін 2012, с. 257]. На наш погляд, поляризація у смисловому полі художнього тексту пов'язана з категорією оцінки (позитивна *vs* негативна), оскільки у процесі когніції вся інформація у свідомості суб'єкта підлягає оцінці. Наступною характеристикою поля є *організація за польовим принципом*: поле має ядро, приядерну зону і периферію.

Референти у романі декадансу Г. Деледди «Плющ» пов'язані з персонажами роману, яких можна умовно поділити на 2 групи: представники вищих та нижчих класів суспільства. Виходячи з авторської інтенції та сюжету роману, представники вищого класу оцінюються негативно і потрапляють у фокус уваги. У романі Г. Деледди «Плющ» це члени занепакої сім'ї Декеркі, що оцінюються негативно. Детально описуються і їх помешкання та предмети побуту, оцінка яких корелює з оцінкою представників цієї родини. *Суб'єкт-референт* є ядром *смислового поля* і *задає оцінку, що розповсюджується на приядерну зону* (помешкання, предмети побуту).

Як було зазначено вище, ідеєю роману «Плющ» є зображення занепаду шляхетної, але збіднілої сім'ї, що потрапляє у фокус уваги. Натомість представники бідних верств населення (селяни, пастухи), що оцінюються позитивно як сповнені життєвих сил, постають у романі для фонові оцінки. Попри зміщення фокусу можемо говорити про існування у смисловому полі роману *поляризованих референтних груп*. Кожна група визначається

іманентними якостями суб'єкта, що оцінюється позитивно або негативно, причому оцінка розповсюджується і на приядерну зону. Отже, квантами інформації у смисловому полі роману є 2 референтні групи (ядро та приядерна зона), кожна з яких має усталену оцінку, яка визначається ядром – суб'єктом-референтом.

Однією з характерних рис *творчості* Г. Деледди є кореляція між внутрішнім світом персонажів, емоціями та природою [Deledda 2025]. Дескрипції емоційного стану персонажів, зокрема, головної героїні Аннези, передують дескрипції *природних явищ*, що відносяться до *периферії смислового поля*.

Попри існування у смисловому полі роману декадансу *поляризованих референтних груп* з іманентними властивостями, що мають усталену оцінку, яка розповсюджується і на приядерну зону, у фокус уваги потрапляють саме референтні групи з референтом-суб'єктом, який належить до вищих прошарків суспільства. Представники нижчого класу слугують фоном для зображення представників вищого класу (членів сім'ї Декеркі). Їх помешкання і предмети побуту описуються менш детально; подекуди згадується їх окрема риса (характеристика) у контексті опису членів сім'ї Декеркі, що перебувають у фокусі уваги. Також для референтних груп з референтом-суб'єктом, який належить до нижчих прошарків суспільства, є менш характерною вербалізація інформації, що належить до периферії. Зазначені *референтні групи* та їх *складники* є тими *квантами інформації*, опора на які дозволяє пояснити *процес смислотворення*. Для цього потрібно проаналізувати семантичні компоненти тропів. Такі *кванти* окреслюють *смислове поле* і є релевантними для *дискретизації смислового простору* художнього тексту. Вони є своєрідним *каркасом, смислове наповнення* яких реалізується через вживання *тропів засобів*.

4. Переходимо до наступного завдання: визначення *закономірностей семантичних компонентів найуживаніших тропів* в аспекті смислотворення з опорою на референтні групи та встановлення смислових в'язків між ними на текстономічному рівні.

Вище ми визначили 2 референтні групи у смисловому полі роману декадансу Г. Деледди «Плюш», що ґрунтуються на поляризованій оцінці: 1) з суб'єктом-референтом, що належить до вищих прошарків суспільства; 2) з суб'єктом-референтом, що належить до нижчих прошарків суспільства. Розглянемо початок роману: «*Era un sabato sera, la vigilia della festa di San*

Basilio, patrono del paese di Barunèi. In lontananza risonavano confusi rumori; qualche scoppio di razzo, un rullo di tamburo, grida di fanciulli; ma nella straducola in pendio, selciata di grossi ciottoli, ancora illuminata dal crepuscolo roseo, s'udiva solo la voce nasale di don Simone Decherchi» [Deledda, p. 3].
Описується сцена розмови, у якій бере участь дон Сімонє, представник шляхетної збіднілої родини Декеркі. Розмова відбувається напередодні свята Святого Базиліо, покровителя містечка Барунєї у Сардинії. Розмовляють двоє старих, а з далечини долинують веселі викрики дітлахів, які радіють напередодні свята; їхні веселоці контрастують з гугнявим невдоволеним голосом дона Сімонє.

Обраний авторкою роману напрям перцепції в дескриптивному мікротексті відображає рух згори донизу, і у фокус уваги за принципом релевантної виділеності потрапляє *референт-суб'єкт*, що належить до *вищих прошарків суспільства*, й *імплікує негативну оцінку*. *Референт-суб'єкт*, що належить до *нижчих прошарків суспільства*, слугує *фоном*, й *імплікує позитивну оцінку*. Маємо розширену антитезу, що включає лексичні одиниці емотивної семантики («*grida di fanciulli*» – «*la voce nasale di don Simone Decherchi*»). *Поляризована оцінка* стосується *емоційного стану персонажів*. Вживання локативного дейкисусу відображає принцип релевантної виділеності. Нейтральна лексична одиниця «*In lontananza*» протиставляється оцінно маркованій «*straducola*», що містить збільшувально-згрубілий суфікс і сполучається з лексичною одиницею «*in pendio*» (йдеться про рух вниз, що на когнітивному рівні викликає негативні асоціації). Нейтральний за семантикою локативний маркер «*In lontananza*» набуває у контексті оцінного значення під впливом дії смислового поля, а оцінка визначається приналежністю до ядра референтної групи – суб'єкта.

Отже, відображення авторської інтенції – занепаду шляхетних родин великих землевласників втілюється у функціонуванні в тексті роману поляризованих референтних груп, що відображають когнітивний *принцип релевантної виділеності «фон vs фігура»*: у центрі уваги знаходиться референт-суб'єкт, що належить до вищих класів тогочасного суспільства і оцінюється негативно, у той час як референт-суб'єкт, що відноситься до нижчих класів, оцінюється позитивно; при цьому ця оцінка виступає своєрідним фоном. У першому випадку маємо **домінантне ядро смислового поля** (оскільки імплікована оцінка розповсюджується на приядерну зону і на периферію), у другому – **ядро смислового поля**. Елементи доміантного ядра смислового поля (референт-суб'єкт – представник вищого класу) реалізують

авторську інтенцію зображення *занепаду, втрату життєвих сил*, характерні тогочасним землевласникам, які не хотіли займатися комерцією. Елементи ядра смислового поля (референт-суб'єкт – представник нижчого класу) також пов'язані з авторською інтенцією, виступаючи фоновою оцінкою, що вказує на *сповненість життєвих сил, життєздатність*. Наведемо приклади.

Домінантне ядро смислового поля складають члени родини Декеркі, для опису яких вживаються лексичні одиниці *негативно-оцінної семантики*, а також *уподібнення, метафори, епітети, градації, антитези* з семантичним компонентом *негативно-оцінної семантики*. Розглянемо приклади.

На перших сторінках роману під час розмови напередодні свята представники родини Декеркі похилого віку оцінюють себе негативно, стверджуючи, що вони вже ні на що не здатні. Так, старий дон Сімон Декеркі порівнює себе і своє покоління з м'яким пісочним тістом, здатним прийняти будь-яку форму: «*I giovani non credono in Dio, e noi vecchi... noi siamo come la pasta frolla, vedi così...» e con la mano accennava a tirare qualche cosa di molle, di frolla*» [Deledda, p. 4]. Він часто любив повторювати про те, що все якось налагодиться з плином часу: «*lasciamo correre trenta giorni per un mese, e... tutto va a rotoli*» [Deledda, p. 4]. У першому прикладі вживається *уподібнення*, у другому – *персоніфікація*, що містять *семантичний компонент знецінення*. У першому висловлюванні вживається також і *антитеза*; незважаючи на те, що протиставляються різні вікові групи, оцінюються вони негативно. *Семантичний компонент знецінення* входить до складу тропів, що вживаються для опису *різних вікових груп* представників родини Декеркі. В кінці роману донна Ракеле характеризує єдиного спадкоємця чоловічого роду сім'ї Декеркі як ні на що не здатного, а його доньку Розу як інваліда: «*Paulu non è buono a niente: Rosa è invalida. Che accadrà di loro, se io morirò?*» [Deledda, p. 115]. Троє членів родини Декеркі метафорично називаються в епілозі роману жалюгідними істотами: «*le tre meschine creature che l'abitavano*» [Deledda, p. 115]. У наведених прикладах *уподібнення, епітет та персоніфікація* містять *семантичний компонент знецінення*.

Старий родич Декеркі, Дзуа, прикутий до ліжка, вважає себе живим мерцем, ні на що не здатним: «*Ah», riprese il vecchio, con voce melanconica, «chi credeva, due o tre anni fa, che io non avrei più partecipato alla festa? Son vivo e son morto. Tutto per me è finito*» [Deledda, p. 32]. Дзуа часто скаржиться, що його залишають у темряві, наче мертвого: «*Mi lasciate solo, mi lasciate al buio*

come un morto...» [Deledda, p. 5]. В епілозі роману, у сцені зустрічі Аннези з Паулу її коханий здається їй схожим на примаду: «(...) *se lo vide comparire davanti come un fantasma. Era diventato davvero il fantasma di se stesso: vecchio, magro, coi capelli bianchi, gli occhi infossati e i denti sporgenti*» [Deledda, p. 115]. У наведеному прикладі відбувається зміна фокалізації: уподібнення підсилюється метафорою, що має ефект об'єктивізації суб'єктивної оцінки. У фінальній метафорі роману Паулу, єдиний представник роду Декеркі по чоловічій лінії, називається всохлим стовбуром дерева «*Pietosamente, poiché il vecchio tronco, oramai, è morto*» [Deledda, p. 115]. У наведених прикладах **уподібнення** та **метафори** містять **семантичний компонент заперечення існування**.

Дон Паулу Декеркі визнає у розмові з другом, що не здатен протистояти пристрастям: «*Io l'avevo sempre rispettata, e speravo di non lasciarmi vincere mai dalla passione. Ma il desiderio fu più forte di me, mi vinse, mi accese*» [Deledda, p. 44]. Для зображення його стану авторка вживає *градацію*, а **семантичні компоненти градації** містять інформацію про **непідконтрольність**.

На протизагу членам сім'ї Декеркі, що символізують занепад шляхетних родин Сардинії, представники нижчого класу оцінюються позитивно і описуються як енергійні, сповнені сил. В романі декадансу «Плющ» це виявляється через **функціонування бінарних структур**, що утворюють **антитези**. Розглянемо приклади.

Дон Паулу Декеркі порівнюється з найманим робітником Гантіне:

«(...) *senonché Paulu sopravanzava di tutta la testa il servo, e aveva un'aria triste e preoccupata, mentre Gantine sembrava allegro e spensierato. E la bocca del giovine servo era rossa e sorridente, mentre le labbra di Paulu erano pallide, quasi grigie*» [Deledda, p. 12]. У цьому прикладі поляризовану оцінку отримує настрій та зовнішній вигляд дона Паулу і Гантіне. Дон Паулу має сумний і стурбований вигляд, у той час як Гантіне – веселий та безтурботний. Губи Гантіне червоні, а Губи Паулу – бліді, з сіруватим відтінком, що є ознакою хворобливості.

«*Egli sentiva tutta la distanza che passava fra lui, rozzo e forte lavoratore, energico e avaro, pronto a tutto, anche a combattere col fuoco, e Paulu dal viso fine e pallido, dagli occhi melanconici di donna, ancora cerchiati di angoscia*» [Deledda, p. 44]. Ця антитеза ілюструє контраст між енергійним Пеу Корбу та доном Паулу, якому бракує енергії і рішучості. Г. Деледда описує зовнішність члена родини Декеркі, надаючи йому жіночих рис: витонченості, блідості тощо.

Зазначимо, що для роману декадансу характерним є вживання *колірної символіки*: світлі та темні кольори, що набувають позитивної чи негативної оцінної конотації, часто виступають у ролі епітетів та входять до складу антитез, зокрема, розширених (більш детально це питання розглянуто у публікації [Охріменко 2024]).

Вираз обличчя членів шляхетної родини дуже часто похмурий, а настрої – сумний, меланхолічний. Дон Сімонє стає похмурим, коли йому не подобається тема розмови: «*L'altro cessò di sorridere: si fece serio, quasi cupo*» [Deledda, p. 12]. У багатьох випадках настрої персонажів описується як такий, що є гіршим, ніж зазвичай. Обличчя дона Паулу стало ще більш похмурим від однієї думки: «*Subito pensò che forse quel pranzo di poveri era l'ultimo che la sua santa madre serviva, e si fece cupo, quasi livido*» [Deledda, p. 32]. Старий астматик майже завжди похмурий і роздратований: «*Ella s'allontanò, e il prete s'accorse che il viso di ziu Zua s'era fatto cupo, più diffidente e brutto del solito*» [Deledda, p. 32].

Відмітимо, що в діалогічному мовленні репліки членів родини Декеркі часто вводяться *verba dicendi* з емотивним компонентом. Дон Сімонє часто розмовляє сумним голосом: «*Paulu!*», disse il nonno con *voce grave e triste*. «*Rispetta almeno i morti*» [Deledda, p. 70]. Голос Паулу зазвичай сумний і стурбований: «*È inutile*», egli *ripresero con voce accorata*» [Deledda, p. 16].

Загалом, йдеться про функціонування бінарних структур, які утворюють *антитезу* з компонентами – *референтами з поляризованою оцінкою*. Оскільки у фокусі уваги перебувають референти-суб'єкти, що належать до вищих прошарків суспільства, які оцінюються негативно, більшість тропів містять *семантичний компонент знецінення*.

Таким чином, *домінантне ядро смислового поля* складають суб'єкти-референти, що належать до збіднілої шляхетної сім'ї, які оцінюються негативно. Негативна оцінка виражається за допомогою: 1) лексичних одиниць негативно-оцінної семантики; 2) лексичні одиниці негативно-оцінної семантики що виступають *семантичним компонентом персоніфікацій, градацій, уподібнень, метафор*; 3) лексичні одиниці негативно-оцінної семантики що виступають *семантичним компонентом персоніфікацій, градацій, уподібнень, метафор* у складі *розширеної антитези* (на трансфразистичному та текстономічному рівні). При цьому *уподібнення, метафори, епітети, градації, антитези* вербалізують *системоформотворчі смисли невідконтрольності, знецінення, заперечення існування*. Натомість

ядро смислового поля складають суб'єкти-референти, що належать до нижчих класів суспільства, які оцінюються позитивно; їхня оцінка виступає фоною для оцінки представників вищих класів суспільства. Позитивна оцінка виражається через **компонент антитези** або **компонент розширеної антитези** на трансфрастичному та текстonomічному рівнях.

Приядерну зону смислового поля роману складають помешкання та предмети побуту, які належать персонажам зі збіднілої шляхетної сім'ї. Для їхнього опису вживаються **персоніфікації, уподібнення, епітети** з негативно-оцінною семантикою, а також **антитези**. Розглянемо опис маєтку родини Декеркі:

«La casa Decherchi era antica, forse medioevale; la porta grande e nera con l'architrave a sesto acuto, il cornicione, i due balconcini di ferro che minacciavano di cadere, la rendevano ben diversa dalle altre casette meschine del villaggio. Pareva una casa lacerata, malata, ma che conservasse una certa aria di grandezza ed anche di prepotenza. Quei muri scrostati che lasciavano vedere le pietre corrose, quella porta nera tarlata ...» [Deledda, p. 3]. Предметом опису є величний в минулому старовинний маєток, що сягає корінням Середньовіччя, який має занедбаний вигляд, з облупленими стінами, поточеними черв'яками дверима та балконом із залізним оздобленням, який, здавалося, от-от упаде. Вживання у складі персоніфікації для опису балкона лексичної одиниці «*minacciavano*» створює відчуття небезпеки. При описі маєтку Декеркі авторка вживає **антитезу**, в якій він протиставляється за розміром іншим будинкам, що належали селянам і пастухам: «*La casa Decherchi era antica, forse medioevale*» – «*altre casette meschine del villaggio*». Дескрипція містить **персоніфікації, уподібнення та антитезу з семантичним компонентом знецінення**. В епілозі роману маєток постає ще більш занедбаним: «*i balconcini arrugginiti, sfondati, il cornicione coperto di erbe selvatiche, tutto, all'esterno, come nell'interno della casa, tutto era decrepito, pronto a cadere e a seppellire*» [Deledda, p. 115]. Лексичні одиниці негативно-оцінної семантики містять **семантичний компонент знецінення, а персоніфікація та антитеза – семантичний компонент заперечення існування**.

При згадуванні **сімейного маєтку** Декеркі авторка вживає **персоніфікації та уподібнення**. Це створює ефект того, що почуття та емоції мешканців поширюються і на будинок. Після смерті донни Калліни, дружини дона Паулу, будинок став сумним і самотнім: «*(...) donna Kallina morì e un'altra tanca fu venduta. La casa divenne triste, solitaria*» [Deledda, p. 20]. Будинок порівнюється з хворою людиною: «*Pareva una casa lacerata, malata*» [Deledda,

р. 3]. Якщо на початку роману маєток Декеркі зображується як такий, що все ж зберігає остатки давньої величі *«ma che conservasse una certa aria di grandezza ed anche di prepotenza»* [Deledda, р. 3], то в епілозі він порівнюється з руїною, що здається, от-от упаде і придавить уламками трьох жалюгідних істот, що в ньому мешкали: *«La vecchia casa Decherchi pareva una rovina: la porta tarlata, i balconcini arrugginiti, sfondati, il cornicione coperto di erbe selvatiche, tutto, all'esterno, come nell'interno della casa, tutto era decrepito, pronto a cadere e a seppellire le tre meschine creature che l'abitavano»* [Deledda, р. 115].

До **приядерної зони** належать і предмети побуту. Речі в старовинному маєтку також знаходяться у занедбаному стані. Персоніфікації та епітети уособлюють дисфункціональність маєтку та всього того, що знаходиться всередині. Покривало на ліжку потерте *«coperta da letto, logora e lucida»* [Deledda, р. 3]. Авторка вживає персоніфікацію, наділяючи поношене покривало меланхолійним настроєм *«coperta da letto (...) pendeva melanconicamente da un balconcino del piano superiore»* [Deledda, р. 3]. **Персоніфікації, уподібнення, епітети, антитеза** містять семантичні компоненти **знецінення та заперечення існування**.

Відмітимо **смыслову кореляцію між приядерною зоною та домінантним ядром смыслового поля**. Члени родини Декеркі навіть посміхаються і сміються меланхолічно: *«I due vecchi sorrisero tristemente»; «Qualcuno entrò; s'udi nell'andito il riso melanconico di Rosa»* [Deledda, р. 50]. У романі декадансу існує узгодження **семантичного компоненту** персоніфікації з лексичними одиницями емотивної семантики, що вживаються для опису емоційного стану та настрою представників родини Декеркі. Так, спадкоємець сім'ї Декеркі дон Паулу часто сумує і відчуває ностальгію: *«Paulu sentiva quest'arcana nostalgia che è nel carattere del popolo sardo»* [Deledda, р. 43].

Таким чином, **приядерну зону смыслового поля** складають **помешкання та предмети побуту** персонажів, що належать до збіднілої шляхетної сім'ї, які оцінюються негативно. Як бачимо, негативна оцінка домінантного ядра смыслового поля розповсюджується і на приядерну зону. Негативна оцінка виражається за допомогою: 1) лексичних одиниць негативно-оцінної семантики; 2) лексичних одиниць негативно-оцінної семантики, що виступають семантичним компонентом **персоніфікацій, епітетів, уподібнень, антитез**; 3) лексичних одиниць негативно-оцінної семантики що виступають **семантичним компонентом персоніфікацій,**

епітетів, уподібнень у складі розширеної антитези, і вербалізують системоформотворчі смисли знецінення, заперечення існування.

До **периферії смислового поля** роману відносяться *природні явища*: пейзаж, що оточує маєток Декеркі (город, ліс, стежки), гори, небо, хмари, місяць, гроза. При описі природних явищ Г. Деледда часто вдається до **персоніфікацій, епітетів, уподібнень та градацій**, наділяючи їх негативними емоціями, притаманними членам сім'ї Декеркі та головній героїні Аннезі. Передусім йдеться про меланхолію, сум, смуток.

Стежки, що вели в гори, якими Аннеза подумки слідувала за Паулу, описуються як меланхолійні: «*Il pensiero di Annesa lo cercava, lo seguiva, per l'immensità deserta delle tancas, attraverso i sentieri melanconici (...)*». [Deledda, p. 52]. Небо часто зображується як похмура: «*sotto quel cielo cupo e minaccioso che anche sopra di lei, sopra la sua testa dolente, pareva pesasse come una volta di pietra*» [Deledda, p. 52]. У наведеному прикладі «*cupo*» сполучається з прикметником «*minaccioso*» і набуває негативно-оцінного значення. На текстономічному рівні «*cupo*» вступає у смислові відношення зі словосполученнями, що описують похмурий настрій членів родини Декеркі: «*solo il gemito del vecchio asmatico, quel giorno più cupo e agitato del solito, animava la casa deserta*» [Deledda, p. 32].

День, коли уся родина збиралася за столом, наділяється настроєм, властивим членам родини, які ставали дедалі більш похмурими через те, що наближався день, коли їхній маєток мали продати з аукціону. У похмурий день неподалік чути грім, який передвіщає, що має статися щось недобре: «*La giornata diventava sempre più cupa e triste; il tuono rumoreggiava in lontananza, dietro la montagna livida e nera. Qualche cosa di angoscioso e di tragico gravava nell'aria*» [Deledda, p. 52].

Проте найчастіше персоніфікуються природні явища при описі емоцій, почуттів та дій Аннези. Так, напередодні вбивства в Баруней вибухає гроза: «*Il temporale infuriò fino a sera inoltrata*»; «*La furia dell'uragano aveva spento anche la loro voce*» [Deledda, p. 52, 57]. Маємо смислову паралель з негативними емоціями Аннези; роздратування та злість підштовхнуть її до скоєння злочину. Для опису нічного жажіття Аннези Г. Деледда використовує стилістичну конвергенцію (термін М. Ріффатера). Ураган описується як стихійна сила, що нападає на будинок і хоче його спустошити: «*l'uragano assediava la casa, la prendeva d'assalto, come una torma di grassatori, e voleva devastarla*» [Deledda, p. 56]. У вищенаведеному прикладі вживаються **персоніфікація, уподібнення та градація**.

Семантичні компоненти персоніфікацій, що утворюють *градацію*, вживаються на позначення *непідконтрольності*.

Отже, до *периферії смислового поля* відносяться природні явища та пейзажі. Зазвичай персоніфікації підлягають природні явища, що відображають настрій та емоції членів сім'ї Декеркі та головної героїні, що оцінюються негативно. Негативна оцінка виражається за допомогою: 1) лексичних одиниць *перцептивної* та *емотивної* семантики з негативною оцінкою; 2) лексичних одиниць негативно-оцінної семантики що виступають **семантичним компонентом персоніфікацій, епітетів, уподібнень, градацій**. При цьому зазначені тропи вербалізують **системоформотворчий смисл непідконтрольності**.

Наведені приклади свідчать про *усталеність оцінки* та *кореляцію семантичних компонентів ядра, приядерної зони та периферії* у смислового полі роману. Йдеться про системний характер зв'язків, тому семантичні компоненти можна назвати **системоформотворчими смислами**.

У результаті аналізу було виявлено, що семантичні компоненти найуживаніших тропів, пов'язаних з домінантним ядром поля, виражають **системоформотворчі смисли непідконтрольності, знецінення, заперечення існування**. Вони утворюють смисловий асоціативний ряд й виражають авторську інтенцію зображення занепаду шляхетних родин Сардинії. В аналізованому романі існує ще один смисловий асоціативний ряд, пов'язаний з авторською інтенцією зображення неспроможності протистояти спокусам, що виражає системоформотворчі смисли **відділення, ізоляції, стискання, непідконтрольності, втрати зв'язку з реальністю**. Детальна інформація міститься у нашій статті [Охріменко 2025].

У смислового полі роману декадансу Г. Деледди «Плюш» встановлюються смислові відношення на текстономічному рівні між компонентами референтних груп; при цьому семантичні компоненти найуживаніших тропів об'єктивують смислові зв'язки між ядром та приядерною зоною референтних груп. **Усталеність оцінки та кореляція семантичних компонентів** уподібнень, метафор, персоніфікацій, епітетів, градацій, антитез утворює смислові лінії, пов'язані з домінантною темою декадансу: нестачею життєвих сил, занепадом, смертю, а в епілозі роману – зі знеціненням та запереченням існування.

Висновки.

Смислове поле роману декадансу Г. Деледди «Плющ» містить *кванти інформації*, що є точками відліку при його *дискретизації*: референт-суб'єкт, що імплікує усталену оцінку; помешкання, предмети побуту; природні явища. Зазначені *кванти інформації* є своєрідним *каркасом*, а їхнє *смислове наповнення*, зокрема, *семантичний компонент тропів*, утворює *єдність смислового поля*. В основі смислотворення знаходяться *референтні групи з поляризованою оцінкою*, що позначають вищій та нижчий класи тогочасного суспільства Сардинії. *Ядром поля* є *суб'єкт-референт*, що належить до певних прошарків суспільства й має *усталену оцінку*, яка зазвичай розповсюджується на *приядерну зону* (помешкання, предмети побуту) та *периферію* (природні явища). *Суб'єкт-референт*, що належить до вищих прошарків суспільства, *оцінюється негативно* (як втілення авторської інтенції – зображення занепаду шляхетних родин Сардинії); він виступає *домінантним ядром поля*. Про зміщення оцінного фокусу до *домінантного ядра поля* свідчить значно більша кількість тропів, яка належить до домінантної референтної групи. Прослідковується *усталеність оцінки* та *кореляція семантичних компонентів ядра, приядерної зони та периферії* у смислового полі роману. *Просторовий дейксіс* під впливом дії поля може набувати *оцінного значення*.

Ключовим тропом роману є *розширена антитеза*, що знаходиться в основі *смислотворення на текстономічному рівні*. До складу *розширеної антитези* входять *уподібнення, метафори, епітети, персоніфікації*, що *об'єктивують смисловий зв'язок* між *ядром, приядерною зоною та периферією*. Поляризована оцінка у смислового полі художнього тексту виражається через лексичні одиниці оцінної семантики, колірну символіку і антитезу.

У романі можна виділити два смислові асоціативні ряди, що утворюються семантичними компонентами найуживаніших тропів. *Перший смисловий асоціативний ряд* пов'язаний з авторською інтенцією зображення занепаду шляхетних родин Сардинії і містить семантичні компоненти *непідконтрольності, знецінення, заперечення існування*. *Другий смисловий асоціативний ряд* пов'язаний з авторською інтенцією вираження неспроможності протистояти спокусам і містить семантичні компоненти *відділення, ізоляції, стискання, непідконтрольності, втрати зв'язку з реальністю*. Найуживаніші семантичні компоненти тропів є системоформотворчими смислами, оскільки вони відображають основні

закономірності функціонування тропеїстики як відображення авторської інтенції роману декадансу.

Перспективи подальших досліджень. Встановлений у роботі алгоритм дослідження смислового поля, що діє в художньому тексті (на матеріалі роману декадансу Г. Деледди «Плющ») може бути застосовано для дослідження смислового поля інших прозових творів Г. Деледди, а також італійських романів літературного напрямку веризму, зокрема його, засновників та найвизначніших представників: Луїджі Капуани та Джованні Верги.

Література:

1. Веклич, О. А. (2019). Лексичні особливості портретних описів Грації Деледди в українських перекладах. *Молодий вчений*, 5(1), 51–54.
2. Веклич, О. А. (2021). *Особливості відтворення українською мовою італійської жіночої прози кінця XIX – початку XX століття (на матеріалі творів Грації Деледди)* (Дис. докт. філософії). Київ.
3. Манакін, В. М. (2012). *Мова і міжкультурна комунікація*. Київ: ВЦ «Академія».
4. Охріменко, В. І. (2024). Лінгвопрагматичні особливості функціонування тропеїчних засобів у смисловому полі роману Г. Деледди «Плющ». *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 46, 70–87.
5. Охріменко, В. І. (2012). *Онтологія та гносеологія категорії модальності в італійській мові* (Дис. д-ра філол. наук). Київ.
6. Охріменко, В. І. (2025). Стилїстична конвергенція у смисловому полі роману Г. Деледди «Плющ» (на матеріалі дескрипції образу Аннези). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 47, 126–143.
7. Сизько, Г. (n.d.). *Декаданс. Світоглядно-естетичні зрушення у мистецтві та літературі середини – другої половини XIX ст.* SlideShare. <https://www.slideshare.net/slideshow/xix-55919192/55919192> (accessed 15.01.2025)
8. Bordry, M. (2024). Le “pagine sempre mediocri” di un premio Nobel per la letteratura. *Excursus nella critica deleddiana del suo tempo. Italica Wratislaviensia*, 25, 65–83.
9. *Grazia Deledda, tra Verismo e Decadentismo*. (n.d.). <https://www.studiarapido.it/grazia-deledda-verismo-e-decadentismo/> (accessed 20.05.2025)
10. Lala, L. (n.d.). *Tipi e generi testuali*. Treccani. [https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_(Enciclopedia-dell'Italiano)/) (accessed 25.02.2025)
11. Lavinio, C. (2024). Dalle prime attestazioni al persistere di alcuni (pre)giudizi su una lingua e una modernità incompresa. *Italica Wratislaviensia*, 25, 45–63.
12. Manca, D. (2024). Grazia Deledda fuori dal canone e dalla storiografia letteraria italiana. Alcune riflessioni sulla sua modernità e sulle ragioni di un'esclusione. *Italica Wratislaviensia*, 25, 19–43.

Джерела ілюстративного матеріалу:

13. Deledda, G. (n.d.). *L'Edera* [The Ivy].
<https://www.rodoni.ch/busoni/bibliotechina/autoriinrete/deleEDERA.pdf>

References:

1. Veklych, O. A. (2019). Lexical particularities of Grazia Deledda's portrait description in the Ukrainian translations. *Young Scientist*, 5(1), 51–54.
2. Veklych, O. A. (2021). *The particularities of translation in Ukrainian of Italian female prose of 19th–20th centuries (basing on the writings of Grazia Deledda)* (PhD thesis). Kyiv University.
3. Manakin, V. M. (2012). *Language and intercultural communication*. Kyiv: VTS «Akademiya».
4. Okhrimenko, V. I. (2024). Linguopragmatic features of the functioning of stylistic devices in the sense field of G. Deledda's novel of decadence "The Ivy". *Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics*, 46, 70–87.
5. Okhrimenko, V. I. (2012). *Ontology and gnoseology of the category of modality in Italian* (DSc thesis). Kyiv University.
6. Okhrimenko, V. I. (2025). Stylistic convergence in the sense field of G. Deledda's novel of decadence "The Ivy" (on the material of description of the character of Annesa). *Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics*, 47, 126–143.
7. Syz'ko, G. (n.d.). *Worldview and aesthetic shifts in art and literature of the mid-second half of the 19th century*. SlideShare. <https://www.slideshare.net/slideshow/xix-55919192/55919192> (accessed 15.01.2025)
8. Bordry, M. (2024). Le "pagine sempre mediocri" di un premio Nobel per la letteratura. Excursus nella critica deleddiana del suo tempo. *Italica Wratislaviensia*, 25, 65–83.
9. *Grazia Deledda, tra Verismo e Decadentismo*. (n.d.).
<https://www.studiarapido.it/grazia-deledda-verismo-e-decadentismo> (accessed 20.05.2025)
10. Lala, L. (n.d.). *Tipi e generi testuali*. Treccani.
[https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/tipi-di-testo_(Enciclopedia-dell'Italiano)/) (accessed 25.02.2025)
11. Lavinio, C. (2024). Dalle prime attestazioni al persistere di alcuni (pre)giudizi su una lingua e una modernità incompresa. *Italica Wratislaviensia*, 25, 45–63.
12. Manca, D. (2024). Grazia Deledda fuori dal canone e dalla storiografia letteraria italiana. Alcune riflessioni sulla sua modernità e sulle ragioni di un'esclusione. *Italica Wratislaviensia*, 25, 19–43.
13. Deledda, G. (n.d.). *L'Edera* [The Ivy].
<https://www.rodoni.ch/busoni/bibliotechina/autoriinrete/deleEDERA.pdf>